

Methods. Analysis, synthesis, comparison, systematization of scientific views on peculiarities of quality assurance of higher education in international integration.

Results. It is outlined some aspects of international cooperation (on example of The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy and Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University). International cooperation is a prerequisite for the integration of Ukrainian universities in the European educational environment, improving the quality of higher education.

Originality. Foreign internships, participation in academic exchange grant's programs, international conferences, seminars, workshops etc. have become the norm for the modern university lecturer. The majority of higher education institutions try to work in this direction. The pedagogues have the opportunity to review the achievements in the field of social work, especially the future specialist's preparing of social sphere, various kinds of scientific, educational, organizational and educational activities during the training.

Conclusion. An own unique development strategy of universities in terms of international integration, taking into account both the national value system with underlying current needs of Ukrainian society and the specific work of the university is the substance to ensure the higher education quality.

Keywords: higher educational institution; higher education; quality of education; European educational space.

Одержано редакцією 02.03.2017 р.
Прийнято до публікації 04.03.2017 р.

УДК 37.035(075.8)

Демиденко Тетяна

доцент кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ЕМОЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАТЕРІ

Анотація. У статті досліджується зміст поняття «емоційна культура матері». Встановлюються його зв'язки з іншими педагогічними і психологічними термінами, зокрема «емоційним інтелектом», «психолого-педагогічною культурою» батьків. Виявляються можливості використання поняття «емоційна культура матері» у системі наукових термінів педагогіки родинного виховання. Аналізуються моделі емоційної культури та емоційного інтелекту, визначаються основні характеристики емоційної культури матері.

Ключові слова: педагогіка родинного виховання, родинне виховання, психолого-педагогічна культура батьків, емоційна культура, емоційний інтелект.

Постановка проблеми. Дослідження у галузі родинного виховання зосереджують увагу на формуванні педагогічної культури батьків. Враховуючи особистісний, емоційний рівень взаємодії батьків і дітей у родині на відміну від взаємодії з іншими людьми у соціумі, варто глибше і детальніше вивчати питання формування і розвитку емоційної сфери батьків і дітей, психологічного мікроклімату родини у педагогіці родинного виховання. Такі дослідження проводяться на межі психології та педагогіки родинного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У традиційній педагогіці детально вивчено поняття педагогічної культури батьків.

Педагогічна культура батьків розглядається більшістю дослідників (І. В. Гребенніков, Т. Ф. Алексеєнко, В. Г. Постовий, О. Л. Зверева та ін.) як складова загальної культури людини, в якій відображений досвід виховання дітей у родині.

Під педагогічною культурою розуміють педагогічну підготовленість батьків, їх зрілість як вихователів (І. В. Гребенніков, В. В. Чечет). Це складне інтегративне динамічне особистісне утворення, що визначає тип, стиль і способи їх поведінки у виховному процесі.

Педагогічна культура батьків включає наступні компоненти: мотиваційний (ставлення батьків до виховання дітей, до набуття психолого-педагогічних знань, переконання, погляди, спонукання до виховної діяльності); змістовий (система знань про закономірності розвитку дитини, цілі, методи і засоби родинного виховання); діяльнісний (практичні вміння організації життєдіяльності дитини, здійснення виховної роботи, зв'язок з іншими вихователями, виховними системами, досвід виховної діяльності).

Як бачимо, серед зазначених компонентів відсутня емоційна складова.

Психолог Л. М. Митіна [4] до складових педагогічної культури пропонує відносити:

- 1) мотивацію – спрямованість на виховну діяльність;
- 2) знання, уміння, досвід – педагогічну компетентність;
- 3) педагогічну гнучкість – емоційну, інтелектуальну, поведінкову.

На нашу думку, таке доповнення структури педагогічної культури батьків емоційною складовою збагачує і розширює зміст цього поняття. У зв'язку з цим, варто вести мову про психолого-педагогічну культуру батьків, і зокрема, матері.

Мета статті. Стаття присвячена аналізу змісту емоційної культури матері у структурі психолого – педагогічної культури.

Виклад основного матеріалу. У наукових працях емоційна культура аналізується на загальнолюдському та особистісному рівнях [2].

Психолого-педагогічні аспекти культури почуттів вивчали О. Н. Лук, В. О. Сухомлинський, О. В. Толстих, П. М. Якобсон та ін.

П. М. Якобсон розглядав емоційну культуру як розвиток і вдосконалення емоційної сфери людини.

За О. А. Реаном, емоційна культура – «вихованість» емоцій, рівень їх розвитку, який передбачає емоційну чуйність і відповідальність за свої переживання перед собою і оточуючими.

На думку О. А. Сергєєвої [6], емоційна культура – це цілісне динамічне особистісне утворення, що представлене системою знань про емоції та їх розвиток, способи їх аналізу і управління ними, спрямованих на адекватність реагування, емоційну відкритість, емпатію та здійснення емоційної підтримки оточуючих. О. А. Сергєєва підкреслює, що емоційна культура як область діяльності регулюється загальноприйнятими нормами вираження емоцій. Дослідниця включає до структурної моделі емоційної культури наступні компоненти: соціокультурний, поведінковий, емоційний, мотиваційний, етико-моральний. Високий рівень емоційної культури забезпечується такими умовами (О. А. Сергєєва):

- опора на власні моральні принципи при виборі емоцій;
- відповідність емоцій вимогам, що ставляться до себе;
- відповідність емоційного реагування віковим особливостям;
- адекватність емоційної реакції соціокультурним нормам;
- усвідомленість емоційного реагування.

Таким чином, емоційна культура включає як суспільно цінні, так і особистісно значимі компоненти. Загальноприйняті соціокультурні норми накладають обмеження на прояви емоцій; сама особистість теж може стримувати прояви власних переживань через певні уявлення, що сформувалися внаслідок виховання.

В. С. Безрукова визначає емоційну культуру як спосіб зовнішнього прояву почуттів. Дослідниця підкреслює, що висока емоційна культура проявляється у природному прояві власних почуттів, як позитивних, так і негативних (жалість, радість,

подив, гнів, печаль, скорбота); небайдужому ставленні до людських радощів і скорбот, підпорядкуванні їх вищим моральним нормам. Ми поділяємо думку дослідниці про те, що людина з високою емоційною культурою знаходиться у стані емоційної стабільності, емоційної автономії – меншої залежності від настрою інших людей.

І. В. Могілей [5] описує емоційну культуру вчителя як складне особистісне утворення, що включає набір здатностей до розуміння, оцінювання і регулювання власних емоцій та емоційного стану учнів, навчання останніх способам емоційної саморегуляції поведінки й керівництва настроєм оточуючих. Запропонована дослідницею структурна модель емоційної культури вчителя включає мотиваційний, інтелектуально-операційний, комунікативний, емоційно-вольовий, оцінювальний елементи. Мотиваційний компонент визначає спрямованість на пізнання власних емоцій та емоційної сфери учнів; інтелектуально-операційний – включає знання і уміння щодо змісту емоційної культури та шляхів її формування; комунікативний – передбачає уміння адекватно виражати власні емоції, настрої, думки та знаходити правильний стиль і тон взаємовідносин з учнями для впливу на емоційний стан уроку. До складу емоційно-вольового елемента емоційної культури вчителя входить здатність до співпереживання, уміння переборювати негативні емоції, здатність до емоційного переходу, уміння викликати в собі необхідний емоційний настрій для проведення конкретного уроку. До цього ж компоненту І. В. Могілей відносить уміння навчити учнів керувати своїми емоціями. Оцінювальний елемент емоційної культури – це здатність оцінювання емоційної ситуації на уроці та своїх можливостей у регулюванні власного і учнівського настрою.

У патріархальній родині емоційна культура дитини формувалась батьками і іншими родичами на основі здорового глузду, оптимізму і гумору, народної мудрості, що створювалась віками.

Якщо аналізувати інтелектуальну, емоційну та вольову сфери індивіда як канали, по яких надходить інформація до людини з оточуючого світу, то найбільш повно транслює зовнішню інформацію емоційний канал. Емоційний образ як відображення будь-якого об'єкта або процесу – точний і яскравий, він легко сприймається, запам'ятовується і відтворюється людською психікою.

Емоційна мова як універсальна застосовується і в світі тварин, які здатні сприймати, розпізнавати, транслювати емоційні реакції, стани. Невипадково емоційний образ рисунка, притчі, пісні, казки було обрано нашими предками для трансляції інформації нащадкам.

Значна частина сигналів з оточуючого світу, які дитина одержує у перші дні, тижні, місяці життя після народження впливає на емоційну сферу. З перших днів існування індивіда формується біологічний і психологічний зв'язки матері і дитини. Цей емоційний зв'язок – своєрідний канал передачі інформації – формується ще у процесі внутрішньоутробного розвитку малюка. Саме тут і формується відчуття радості від життя, захищеності у світі через материнську любов або ворожого (через страхи, хвилювання матері) ставлення до світу.

Мати вводить дитину у оточуючий світ, передає дитині інформацію про нього спочатку на рівні емоцій, пізніше – з допомогою слів. Передача емоційного стану, звернення до душі дитини відбувається через створення художнього образу, наприклад, через пісню або казку. Першим таким образом стає музика, пісня. Перша пісня в житті дитини – колискова, яку співає жінка – мама, бабуся. Через пісню жінка передає дитині свої емоції. Дитина ще не розуміє слів, вона чує ритм і ніжний, лагідний голос. Така пісня передає любов, радість, красу, створює відчуття безпеки. В ній говориться про прекрасне майбутнє цієї дитини, мати бажає щасливої і радісної долі своїй малечі. У підсвідомості дитини цією піснею закладається образ (програма) щасливої долі, радісного життя, впевненості і віри матері, що з дитиною все буде добре. Така пісня психологічно захищає дитину, мати не просто зичить дитині добра і щастя, вона вірить у це, і її віра підтримує, благословляє дитину на таке життя. Колискова пісня матері несе гармонію.

Дослідження показують, що немовлята досить чутливі до музичних гармонійних ритмів, найбільш прихильні вони до класичної музики.

Наступним «інструментом» у створенні художнього образу оточуючого світу стає казка, яка вводить дитину у чарівний, прекрасний світ, що «живе» за своїми законами, в якому виконуються бажання, добро перемагає зло і завжди щасливий кінець. Емоційний характер і зміст життєвих сценаріїв, модель світу, образ думок і почуттів про нього, що формує матір у перші роки життя дитини, впливає на емоційну сферу останньої протягом всього життя. Колискова пісня, казка передавалися по роду – від матері до доньки, в ній – сила, мудрість роду.

Якими емоціями оточують дитину сучасні молоді матері? Наскільки вони усвідомлюють значення колискової пісні і казки у вихованні емоційного образу світу дитини? Сучасні діти, як і їхні батьки, виховуються на «руїнах», окремих залишках народних культурних надбань у вигляді народних свят і традицій, що шануються не стільки кожною родиною, скільки навчально-виховними закладами.

Значний вплив на формування емоційного образу світу дитини сьогодні має не стільки народна культура, скільки сучасна дитяча субкультура. Чи замислюються сучасні батьки над питанням, як і ким вона створюється, які цілі переслідують ті, хто формує і транслює цінності цієї культури на дитячу психіку, її свідомість і підсвідомість? Завдяки інформаційним технологіям і численним гаджетам в життя дитини досить рано «вривається» соціум нестримним і неконтрольованим потоком з емоційними образами світу, створеними нерідними, чужими людьми, які не пов'язані з традиціями конкретного роду і народу в цілому. Чи аналізують батьки емоційний фон, настрої мультфільмів, відео, дитячих пісень? Чи завжди вони здатні розпізнати негативний емоційний фон, емоції туги, смутку, розпачу, страху, що можуть нести художні образи, створені сучасною індустрією розваг? Які життєві сценарії і програми транслюють на чутливу дитячу психіку ці твори мистецтва? Чим старшою стає дитина, тим менш контрольованим стає емоційний потік, що транслюється на дитину соціумом.

Дедалі гостріше постає питання формування емоційної стійкості дитини. Головну роль у такому процесі може відігравати мама – перша природна вихователька дитини.

Під емоційною культурою матері ми розуміємо цілісне динамічне особистісне утворення, що дозволяє жінці – матері природно та з урахуванням соціальних норм виражати свої емоції та почуття «безпечно» для оточуючих (особливо для дітей), аналізуючи та відстежуючи власні негативні переживання і трансформуючи їх у нейтральні або позитивні. Негативні почуття і переживання дитини може «брати» на себе спокійна, радісна, щаслива мати, яка сама відчуває себе захищеною. Вона здатна заспокоїти дитину, вислухати, розрадити, допомогти, якщо при цьому її переживання зможе на себе перекласти чоловік, як старший в родині. Якщо ж мати не справляється із власними переживаннями, то дитячі ще більше її дратують. Роздратована, тужлива, агресивна мати переносить на дітей свої негативні емоції. Хто у сучасному суспільстві дбає про спокійний, урівноважений стан жінки-матері?

В основу моделі емоційної культури матері нами була покладена структурна модель емоційної культури вчителя, запропонована І. В. Могілей та модель емоційного інтелекту П. Саловея. Отже, емоційна культура матері містить наступні елементи:

- мотиваційний – спрямований на вивчення власних почуттів і переживань та емоційної сфери дитини;
- інтелектуально-операційний – включає знання і уміння щодо змісту і шляхів формування власної емоційної культури та прояву почуттів дитиною;
- комунікативний – визначає уміння виражати власні емоції, настрої, думки і знаходити правильний стиль і тон спілкування для створення гармонійного психологічного мікроклімату в родині;

– емоційно-вольовий – базується на здатності до емпатії, вміння відреагувати негативні емоції, здатність до емоційного переходу, уміння викликати у себе необхідний емоційний настрій для спілкування з дитиною.

Більшість сучасних психологічних досліджень підтверджують взаємозв'язок та тісну взаємодію інтелектуальної та емоційно-вольової сфер особистості, від яких залежить її успішність у різних сферах життя. Проте багато аспектів цієї взаємодії залишаються недостатньо вивченими [3]. Неконтрольовані емоції можуть перешкоджати виконанню сімейних і професійних обов'язків, руйнувати міжособистісні стосунки, погіршувати здоров'я [3].

Введення у науковий обіг поняття «емоційного інтелекту» знімає це протиставлення. Емоційний інтелект людини тлумачиться як: по-перше, можливість занурення у власні емоції для усвідомлення та відчуття їх; по-друге, необхідність раціонального аналізу емоцій та прийняття рішень щодо управління ними [1]. Виділяють наступні його складові (П. Саловей):

- 1) здібність до самоспостереження, відстеження, усвідомлення та аналізу власного емоційного стану;
- 2) здатність до самоконтролю, швидкого відновлення власного стабільного емоційного стану, самозаспокоєння, позбавлення почуття страху, пригніченості, роздратування;
- 3) здатність до управління спонтанними емоційними імпульсами, уміння відмовитись від миттєвого результату на користь довготривалих цілей;
- 4) емпатія – відчувати та розуміти почуття інших, сприймати приховані (неусвідомлені) емоційні повідомлення співрозмовників, що дозволяє зрозуміти потреби, бажання інших людей;
- 5) здібності до побудови стосунків з іншими – саме вони впливають на ставлення інших людей до особистості, налагодженню контактів та можливості ефективної взаємодії з ними, об'єднання людей навколо себе.

Введення поняття «емоційного інтелекту» можна розглядати як спробу дослідити механізми контролю та управління емоційною сферою з допомогою інтелектуальних здібностей.

Тлумачення змісту «емоційного інтелекту» як сукупності розумових здібностей для управління емоціями фактично відображає спробу дослідити механізм контролю та управління емоційною сферою з допомогою інтелектуальних здібностей.

Таким чином, «емоційна культура» досить близьке поняття до «емоційного інтелекту». З метою діагностування основних складових емоційного інтелекту, а саме: усвідомлення власних почуттів і переживань; управління власними почуттями і емоціями; усвідомлення почуттів і переживань інших людей; управління почуттями і емоціями інших людей, здатності розуміти емоції і керувати емоційною сферою, нами було проведення опитування студенток віком 17 – 26 років на основі методики оцінки емоційного інтелекту, запропонованої Н. Холлом. Було встановлено, що відчувають труднощі у розпізнаванні власних емоційних станів 59% респондентів, у розпізнаванні почуттів інших людей – 44%; труднощі у регулюванні власних переживань мають 89% опитаних, в управлінні емоційними проявами інших – 17,5%. Отже, значна частина респондентів не відстежує, не аналізує власні переживання і почуття, має недостатньо розвинені уміння управління власними емоціями. Проте більшість опитаних виявили впевненість у власних силах щодо розпізнавання емоцій інших та легкого впливу на їх емоційну сферу; не пов'язуючи власний емоційний стан з можливостями зовнішнього впливу на інших людей. Одержані результати свідчать про низький рівень розвитку емоційного інтелекту та необхідність його цілеспрямованого розвитку у майбутніх матерів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Дослідження емоційної складової родинного виховання, емоційної культури батьків як вихователів сприятимуть розв'язанню як теоретичних, так і практичних завдань у галузі педагогіки родинного виховання.

Список використаної літератури

1. Андреева И. Н. Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии / И. Н. Андреева. – Новополюцк: ПГУ, 2011. – 388 с. – Режим доступу: <http://www.psu.by/images/stories/spf/personal/andreeva/emocionalnyj-intellekt-kak-fenomen-psiologii.pdf>.
2. Анненкова І. П. Формування емоційної культури майбутніх учителів у процесі вивчення педагогічних дисциплін: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. П. Анненкова ; Південноукраїнський ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2003. – 31 с.
3. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2001. – 752 с.
4. Митина Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Л. М. Митина. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 320 с.
5. Могилей І. В. Формування емоційної культури майбутніх учителів музики: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. В. Могилей ; Харківський держ. педагогічний ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків, 2000. – 18 с.
6. Сергеева О.А. Эмоциональная культура и ее составляющие [Электронный ресурс] / О. А. Сергеева // Московская академия предпринимательства при правительстве Москвы. – Ярославль. – 2009. – Режим доступу: <http://www.gvw-rsggu.narod.ru/section/section1/stati2009/sergeeva.htm>.
7. Якобсон П. М. Психология чувств и мотивации / П. М. Якобсон. – Воронеж : МОДЭК ; Москва : Институт практической психологии, 1998. – 304 с.

References

1. Andreeva, I. N. (2011). Emotional Intelligence as a phenomenon of modern psychology. Novopolotsk: PGU. Retrieved from <http://www.psu.by/images/stories/spf/personal/andreeva/emocionalnyj-intellekt-kak-fenomen-psiologii.pdf>. (in Ukr.)
2. Annenkova, I. P. (2003). Formation of emotional culture of future teachers in the study of pedagogical disciplines: Thesis abstract for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences. Odessa: South National Pedagogical University Ushinski (in Ukr.)
3. Illin, E. P. (2001). Emotions and feelings SPb: Piter. (in Russ.)
4. Mitina, L. M. (2004). Psychology of work and professional development of teachers. Moscow: Academy (in Russ.)
5. Mogiley, I. V. (2008). Formation of emotional culture of future music teachers: Thesis abstract for the degree of Candidate of Pedagogical Sciences. Specialty. Harkiv: HNPU named after G. S. Skovoroda (in Ukr.)
6. Sergeeva, O. A. (2009). Emotional culture and its components. Yaroslavl. Retrieved from <http://www.gvw-rsggu.narod.ru/section/section1/stati2009/sergeeva.htm>. (in Russ.)
7. Jacobson, P. M. (1998). Psychology of emotions and motivation. Voronezh, Moscow. (in Russ.)

Demidenko Tatiana,

PhD, Associate Professor of the Social Work and Social Pedagogics Department Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky,

***EMOTIONAL CULTURE AS THE CONSTITUENT
OF MOTHER'S PSYCHOLOGICAL AND EMOTIONAL CULTURE***

Introduction. *The article examines the concept of "mother's emotional culture." It establishes its relations with other pedagogical and psychological terms, in particular "emotional intelligence", "psycho-pedagogical parents' culture". There appears the possibility of using the term "emotional mother's culture" in the system of scientific terms of family pedagogy education. The author analyzes patterns of emotional culture and emotional intelligence, identifies the key characteristics of mother's emotional culture.*

Purpose. *The article analyzes the content of mother's emotional culture in the structure of psychological and pedagogical culture.*

Methods. *We used the following theoretical methods of research – analysis, synthesis, generalization to identify the main results of psychological and educational research of personality's emotional sphere, the content of the concepts of "educational culture", "emotional culture", "emotional intelligence" and study their structural components. For the purpose of diagnosing the main components of emotional intelligence (namely, awareness of their own feelings and experiences; controlling their own feelings and emotions; awareness of the feelings and experiences of others; controlling feelings and emotions of others, the ability to understand and govern the emotional sphere), we used methodology for emotional intelligence assessing suggested by N. Hall.*

Results. *Based on the theoretical analysis of psychological and educational research, acquisitions in ethnopedagogy and empirical data the concept of "emotional culture of mother" by its basic characteristics was justified. The structural model of emotional culture of the mother was developed, which includes the following components:*

- *motivational – aimed at studying their feelings and experiences and emotional sphere of the child;*

- *intellectual and operational* - includes knowledge and skills on the content and means of developing her own emotional culture and emotional displays of affection child;
- *communicative* – determines the ability to express their emotions, attitudes, opinions and find the right style and tone of communication to create a harmonious psychological climate in the family;
- *emotional and volitional* – based on empathy, the ability to react on negative emotions and ability to emotional to movement, the ability to cause yourself emotionally required mood to communicate with the child.

Originality. The concept of "emotional culture" fits into the system of scientific terms of family education pedagogy. Mother's emotional culture can be viewed as a part of parents' psycho-pedagogical culture. Research in the field of family education focus on the formation of pedagogical culture of parents. Taking into consideration the personal, emotional level of interaction between parents and children in the family as opposed to interaction with other people in society, it requires deeper and more detailed study about the formation and development of parents and children's emotional sphere, psychological microclimate in the family in pedagogy of family education. These studies are conducted on the verge of psychology and family education pedagogy. The results of the study can be used to organize social and pedagogical education of parents in the creation of programs for training parents to conscious parenting, counseling parents on family education.

Conclusion. Investigation of emotional component of family education, emotional culture of parents as educators will contribute to solving both theoretical and practical problems in the field of family education pedagogy.

Keywords: family education pedagogy, process of family education, psycho-pedagogical culture of parents, emotional culture, emotional intellect.

Одържано редакцією 02.03.2017 р.
Прийнято до публікації 04.03.2017 р.

UDC 378

Dencheva Silvena,
Ph.D., Chief assistant professor in VUM-Varna, Bulgaria
Kamenova Dimitrina,
Ph.D., Professor in VUM-Varna, Bulgaria

КРЕАТИВНОСТ НА СТУДЕНТИТЕ МАГИСТРИ НА ПРИМЕРА НА ВУМ-ВАРНА, БЪЛГАРИЯ

Анотация. Креативността е много важна черта в наше време. Тя касае не само учители, мениджъри, но най-вече служителите, студентите. Креативността е въвеждане на иновацията в компанията, на работното място, в класната стая. Целта на настоящата статия е да представи измерения на креативността, така също и да анализира креативността на студентите. За тази цел, изследване сред студентите магистри на ВУМ-Варна, България е проведено 50 магистри по бизнес администрация и магистри по туризъм са изследвани. Използваната методология е комбинация от теста на Джилдфорд и собствена авторова методика.

Ключови думи: креативност, дивергентно мислене, креативни студенти

Problem statement. Creativity nowadays is very needed as competence. It is very necessary quality in the new human related paradigm. The focus of the new paradigm is the human being with its interest, motivation, creativity, etc. The aim of the article is to present different dimensions of creativity as well as analyze the creativity of students. For this purpose, a study of master students on the example of VUM-Varna, Bulgaria has been conducted. 50 MBA and tourist master students have participated in it. The methodology is combination of Gillford test and author's methodology.